

ЛИОНГА УЖУРАЖЫЫШКЫННАР

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нин Дээди
Совединин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

№ 287 (6618). 1966 ч. декабрь 8, четверг |Өртөө 2 көп.

МОСКВАНЫҢ ТИИЛЕГЕЗИ — ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ТИИЛЕГЕЗИ

Кремльдин Сьездилер Ордузунга байырлыг хурал

Чээрби беш чыл мурунда на-
йысмыл ханазынын баарыга ши-
лдеп немел-фашисттер шериглери
чыла шапка. Москвага камгала-
ныша, совет дайымчыл амы-
таны артынга калган, туржун тур-
ганнар. Массалыг маалымат чорук,
кайгамчык туруштук чорук, дайын-
чы мергежл дээрге фашисттер шериг
машиназы чыла шапка шак ми-
дыг күш болган.

1941 чылдың декабрь ады дайын-
нын төгүзүгө фашизм-биле совет
улуустун демиселгине эргилденин хү-
нү болуп кирген. Олунгуг согуш-
ку гитлерчилерге таварышкан. Москва
ол хүнү демделгезе. 1966
чылдың декабрь 6-да Кремльдин
Сьездилер ордузунга байырлыг ху-
рал болган. Москва чанынга немел-
фашисттер шериглери чыла шап-
канын 25 чыл оюнга ову турса-
каткан.

Залда — найысмылдың камга-
лачылары. Мурундагы чадаг шериг-
тер, танкистер, артиллерия ага-
лар. Москванын дээрин камга-
лап турган урукчулар, аэви-
чиктер, аэропостничтер мыла келген.
Камгалап бижикчилерин тургучу,
кудукчуларга болган бажынарнын
кырылга джурнууштур турган па-
ртиялар. Москванын шивээ хоорай
кылап кичилер мыла орган. Пар-
тиялар болган арустарда генерал-
дар, адмиралдар, офицерлер, боду-
рулдерин мурбакчылар, эртем-
денер, хой-инженерин талалачы-
лар. Москва обкомун колхозчулар
болган советтарнын ажилда-
чылары олурган.

Эштер Л. И. Брежнев, Г. И. Воро-
нов, А. П. Кираленко, К. Т. Мау-
ров, А. И. Пельше, Н. В. Подгорный,
М. А. Суслон, А. Н. Шелепин, Д. Ф.
Устинов, И. В. Калинин, С. Д. Ку-
лаков оларын, министрлер — партия
болган күрүне ажилдачыларын
чыгыткан чымы-биле уткаан. Партия-
нын болган чазактын удур-
туучулары биле калы президиумда
олуттарын ССРЭ-нин камгалап ма-
жистринин ордалачылары, Совет
Эвелелинин Маршаллары А. А. Гре-
чко, М. В. Заров, И. Х. Баграмян
болган ужуз түлдүгүл маршалы
К. А. Вершинин, Совет Эвелелинин
Маршалдары Ф. И. Толкаев, А. И.
Еремеев, Г. Н. Жуков, И. С. Ко-
нев, К. С. Москаленко, К. К. Рокоссо-
вский, В. И. Чуйков, броневеташ шериг-
теринин кол маршалы П. А. Рот-
мистров, Совет Армиянын болган
Шериг-Далай Олодуга Политиктин
көз эресселинин начальниги, армия
генералы А. А. Епишев, шериглер-
ин арга-агы кезектеринин мар-
шалдары, генералдар болган офи-
церлер эзелкен.

Маалыр хоорайлар Ленинградтын,
Киевтин, Волгоградтын, Севастопо-
лудун, Одессанын, маалыр шивээ
Брестин, а ол ышкаш Минскийин,
Смоленскийин, Туланын, Калинин-
нын, Довла-Ростовтун, Новороссий-
скийин, Тихвиныйн, Новосибирскийин,
Свердловскийин, талалачы
олуржун турган.

Москвага бүзүлөп болган эжелеп
аатарынын немел-фашизм буурап
дүшкенинин, найысмыл чанынга немел-
фашисттер шериглери аптырганын
дугайында Совет Информбюроун
мерзезиномал диктор Юрий
Левитаянын бүгүгө танымш үнү
ыржымалган залга чыгылыш үнү-
гө.

СЭКП-нин Москва обкомунун бир-
ги секретары В. И. Косигин өз
сөзү-биле хуралды ачкан.

Байыркы куралдыг кижикчилер
олуттарында туруп келген. Ма-
алдарга турсаат калган, өлгөн-
верин турсаат калган кылдыр олар
ыт-шимез чок кезек турганнар.

ЛИОН (СЭТА). Лионга үнүп турар
«Дерьер ар Лионга» дээр солун
декабрь адыдагы мурнуку чүүлүн «Косыгин дарага байыр!» деп эге-
биле берген. «Бистин областыг экономикагичи төгүлденин бүтү кижикчи-
лери — эртемденер болган техниктер, ажилчылар» болган улетпур
алери, ажил-агынн планнап турар органдарын ажилдачылары бо
келпикчиини оларга улут аларын көргүскени кылдыр санап турар» деп
ол солун бижээн.

«Аян-чоруктун түнелинде шикчилдер талазына харылаалар, а
ол ышкаш чурт улетпуртун чүүлдерин солчуру дика калбарган тура-
рын күзүр бис. Ынчаарга Совет чазактын баштыгынын Лионга келгени
чугле экономика талазы-биле солун эвес болдур ийин. Ол болза кайтам-
чыгыг болушкуну — Чөөн болган Барын чүктөрүн аразында, Улут
Европанын чурттарынын аразында чокшалажымын көргүзүп турар-
дыр» деп ол солун бижээн.

А. Н. Косыгинин Францияга аян-чорутун алдыгы хуну барык чу-
му-биле Лионгун улут улетпур бодурулгелери-биле тавыжарына эртен.
Декабрь адынын эртенде Совет чазактын баштыгы болган ону үдөн

чорут кижилер «Рон-Аль» дээр нефть тигер заводка чоразан. Национал
нефтехимиянын кол чери болур ол бодурулга Франциянын Совет Эвил-
линден салып алган нефтини ачылган турар.

Оон соонда А. Н. Косыгин сийетиктиг волонтерун «Бель-Этуаль» дээр
заводка чоразан. «Родасета» дээр компаниянын президенти М. Ломбар
ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазыга байыр чедирген, совет
специалистерин болган «Родасетанын» талалачыларын калы заводтун тулу
чоокта чаа доозулганын сеткили хангалын идергейтөөн.

ЛИОН (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Ко-
сыгин Лион районунда «Берли» дээр чукь автомобильдерин заводка
рынга чоразан.

ЛИОН (СЭТА). ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Ко-
сыгин Лион районунда «Альстом» компаниянын заводка чоразан. Ол
завод улут күштүг электри дамчылыгдарын шугунарынга херетлээр
дериг-херекселдерин бодуруп турар.

Москва чанынга немел-фашисттер
шериглери чыла шапканын 25
чыл оюну байырлыгыг кижикчи-
биле маалыр хоорайлар, Волгоград-
тын, Киевтин, Ленинградтын, Одес-
санын, Севастопольдун, маалыр шивээ
Брестин, Свердловск, Калинин,
Тихвиныйн, Новороссийск, Смоленск,
Довла-Ростов, Тула, Минск, Новорос-
сийск хоорайларын Москвага бар-
ган талалачы, а ол ышкаш Совет
Армиянын дайымчыларын, маалыр
панфиловчуларын талалачы
декабрь 6-да В. И. Ленинни Мав-
золейинг чоразан болган чечектер
салган.

(СЭТА).

З м н е л г е ажылдакчыларынга ша к н а л д а р

Совет улустун калмын камгала-
рынга, медицина эртемни болган ме-
дичина улетпурч жогдуларынга
ачы-ханын дээр ССРЭ-нин Дээди
Совединин Президиуму калмын кам-
галанын болган медицина улет-
пурчун ажилдачыларын ССРЭ-
нин орденери болган медалдары-
биле шапкан. Оон шипинде Тыва
АССР-нин талазы-биле:

ЛЕНИН ОРДЕНИ-БИЛЕ
Долгар Шагдровна Емкаты —
комплекслиг аспидиалын авто-
сепелге баазанын фельдшер
пунктуунун эргелчиги.

КУШ-АЖЫЛЧЫНЫ КИЗЫЛ
ТУГ ОРДЕНИ-БИЛЕ
Николай Васильевич Сизматов —
республика эмнелгенин улут эми-
ни.

Анна Намбырзовна Тержууну —
Кызыл хоорайда божуга бажы-
ныг ачурушкан.

«ХУНДУЛДИН ДЕМДЭ»
ОРДЕНИ-БИЛЕ
Анна Ивановна Антоханын — рес-
публика эмнелгенин санитарка.
Людмила Михайловна Козлованын —
республика эмнелгенин эртемчи.
Александр Архипович Любимов —
Тыва АССР-нин калмын камгалап
медицини.

Геннадий Тихонович Маликов —
Барыш-Хемчик районда А.А.Добу-
ра эмнелгенин улут эмин.

«КУШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЭС»
МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭШ —
МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Виктор Александрович Верещагин —
республика эмнелгенин сал-
бар эргелчиги.

Оюл Елизавета Кокту — рес-
публика саводостанциянын аспиде-
мологун дуалачыны.

Юлия Павловна Кирееваны —
республикада нем болган шээр
аарылар диспансиринин эмин.

Тамара Дюмурзовна Чымын —
Кызыл хоорайда № 1 поликлини-
канын улут медицина сестран.

«КУШ-АЖЫЛЧЫ ШЫГАРАЛ
ДЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ
Олга Федоровна Еремееваны —
республика эмнелгенин салбар э-
ргелчиги.

Роман Исаакович Калдар-оолду —
Эрэн районда эмнелгенин улут
амчын.

Досумаа Исааковна Охемчи-
ни — Кызыл хоорайда № 1 поли-
клиникалык эмин сестран.

Ирина Прокофьевна Фомина —
Бин-Хемде район эмнелгенин э-
мин.

ТУГУН БЕДИК КӨДҮРГЕН
Совет эрге-чагырганын 50 чыл-
га улут чедикчиин-биле ужурамыр
дээр, респондентоо автоагым-
агын кижилер, еске коллектив-
терин ажил-ипчилери-биле бир де-
мей, социалист чарыштын тутун
бедик көдүргөн.

Автоагым-агым чукь соо-
туртун чыл планын хуусаа бетинде
күткөөк. Бешки чылдыг бирги
чылдын даалганын ычар чедик-
чинилг дооса-да, чолалчылар план
күткөөдө доктаалган. Ол кол-
лектив 10 муң тонна чукьту план-
да ачир соо-ткен, 55 тонна-иппо-
метрин, 13 муң машина-шакты
ажылдап кылган. Немелде көрү-
гүзгөр чыл төгүзүгө чедир оон-
да өөр.

ОЛ ХИРЕНИ АРТЫККА
Кызылдың автосепелге заводун
коллектив бешки чылдыг бирги
чылдын планын поляр 28-ле
ажыр күткөөк. Заводтун ишчиле-
рин эркен ол бир ай дургузунда
планда дашаар 58 муң кубизм
някты продукциянын берип, оон-
биле калы 311-164 деп марканын 90
автомашинанын 60 аажыг ком-
плект аргаларын септен дооскан.

Гитлерин армиянын улут күште-
рин чымыра тудупкан Ленинград
дээр тулчушкунун маалырларын
ханын хүндүткел-биле көрүп турар
бис деп, Н. Г. Егорьев чыгаалаан.
Невада улут хоорайын камгала-
ныша, олар оон уламчыл Москва-
га баа камгалап турганнар. Дурм
бузгар белик шапка — Ленин ор-
дени-биле шапканкагына холба-
тыр Ленинградчыларга бүтү түр-
кетин ханымында байыр чедирер
еорушкуну бооп тур бис.

Москванын эжелеп адыр талазы-
биле дайын чорудулганын планы
«Тайфун» деп дерзин аттыг турган.
Дайынын бодалы чүд дээрге, Вязь-
манын болган Брянскийин районна-
рынга совет шериглерин бүзүлөш
чок кылдыр, а оон соонда найыс-
мыл болган солгун мурну талазы-
нда оон эртен, ону эжелеп
алдыр болуп турган.

Вермахтын дивизиялары оза
туруштук удуулажымынга Тула
чанынга таварышкан. Чүдө бо-
чектеги кылмы эвес, харын дай-
ынын чыла шапк баа билирин ол
хүнүрде Туланын алдарында бо-
чекчилери көргүскөн. Оларын
маалырды чоруктары калган-даа
утундурган. Боттарынын дайымчы
аштыгы, бо-чексел талазы-биле
боттарынын акы-дуамаларына —
алдарын Туланын ажилы чонья-
рынга бөгүс москвичлар чүктөрүн
ханымында байыр чедирип, баа
белк шапка — Ленин ордени-биле
холбагыр палг байыр чедирип тур-
ган.

Гитлерин шериглер Москвага
алган солгун талга баа согушкуну
таварыштырган. Октябрь 14-те олар
Калинин хоорайын эжелеп алган,
мычала-даа Калинин районунга шү-
дүрү демсел чүтүчүлөп турган.
Калинин фронтунунг электери дай-
ынын улут күштөрүн чымыра ту-
руп турган. Чүс-түс маалырларын
берген партизан шипишчилерин
Калинин облакка калбарган. Бедик
шапка — Ленин ордени-биле холба-
гыр бөгүс Калинин облактын ажил-
чы чоньярынга палг байыр чедирип
тур бис.

Тилелгезин дайын чыгынмей
турган. Кызыл шапка гитлерчилер-
ин парад өзүлалын шапк киир бо-
лап алган турган. Парада келер
хепти солдаттарга үлөп берген.
Ынчаарга Кызыл шапк-биле ноябрь
7-де харын бистин совет шеригле-
рин артеини билер болган бис. Ол
дээрде төгүдө чикелгээр чүс чок
парад болган. Дайын дээрге хоорай-
дан чүдө 40 километр чегре турган,
а улут Ленинни Мавзолейинг де-
нолин тутушкан, Кызыл шапк,
Москванын коммунист ийгилиг дивизия-
зынын, Дзержинский аттыг
дивизиянын полктары, Москванын
чечектиг ажилчыларын ордун-
тары, хидикчи батальоннар эртен,
танкчылар, артиллерия, «катюша»
эртен турган. Төрөөн Москвагыт
дайынын кийрбес деп тагыраан
берген, шугта-да Кызыл шапк
шериглер фронтунг, көр хончу чок
ажылдакчылар удуз тулчушкунга
чоруп турган.

Дайынын баштайгы күтүзүгө
агелаш-ле найысмылдың бүтү
күштөрүн дайыныга удуз эрес-ма-
алдыг демселге «Мондзоринин»
дайынын штабы болза Мос-
кванын партия органдарынын апар-
нын. Дайынын чүдө беш айдарын
ордунг дургузунда бевин фронтунг
100 муң аажыг коммунисттер чорут-
кан, найысмылдың болган болган
партия активинг хой кезин

Шемкиин биле Ильясов Романович
Васильев бистин байыркыг хурал-
чыга олуржун турар деп, Н. Г. Егор-
ьев чыгаалаан.

Москва чанынга болган тулчуш-
кунга шыгарыган дайымчыларын
болган шериг начальнистерин ат-
тары — удуздук Виктор Талалы-
кийн, танкист Дмитрий Лаурин-
кову, партизан Сапса Чезалинин
болган Лиоз Чайынын, Зоя Космо-
демьянская болган эске-даа хой-
хей маалырларын илеткелти адаан.

1941 чылдың декабрь 6-да улут
болгарын даашташкынарнын болган
чангылышкынаарын болган
уужар түтүлүн дайынч согушкун-
арын Кызыл Армиянын күштүг
уужар шапк халлашкымын дугайын
мерделеп динчканнар. Аажок
улут чидиргелерге таварышкынаа,
фашист эжелекчилер дүрөөн кал-
чаары-биле камгалап турган.
Шапк халдакыг тулчушкуну чоруп
турарынын үзүлгө шөөн совет шериг-
терин эрес болган маалырдыг
чоруп кызыгар чок турган. Фа-
шист доттун амбураураан мата-
боду-биле дугалапкан Александр
Матросовту — улут ком маалырдыг
чоруп бүтүрер бижирткен. 1941
чылдың декабрь Москва чанынын
шпелеринг шак мыды маалырдыг
чоруктарын сержант Ватсесла Ва-
сильевский, аяа дайынчы Николай
Палерин, биче лейтенант Николай
Шелеков олар баа кылган ам-
пелерин. Кап районунга Николай
Гастеллоун маалырдыг чорупу
уужуку-лейтенант Венедикт Ко-
валев калганнар.

Найысмыл дээр тулчуш турган
адарыг полководчуларын болган
шериг начальнистерин аттарын
азышкан. Н. Г. Егорьев оларын
дайынын ачы-хамыааа өөрүн
четиргенин демделген. Москва
камгалагынын хүнеринде найы-
смылдың болган областыг
партия, совет, профсоюздар болган
комсомол органдарынын ажил-
чы чорудулганын башкарып, кам-
галап чедирерин тулуун, агараран
халлашкынаарга улур камгалады
удуруп, бодурулгелерге шериг чей-
сектерин бодурушын херез башка-
рып турган кижилерин аттарын баа
ол адагылаан.

Москва чанынга тулчушкунуу-
нарын түнели аажок улут шериг
политиктиг уужу-дуалыг болган. Эге-
ниде ол хире таарымча чок байдал-
дар тура-даа, шериг чорудулгала-
рынын жогдулгенин ол хире дүрөг
ескертин, дайынга элзон каш ап-
тырышкынаар болганнын сөөлүгө
де бевин шак мыдыг шыгарганг
тилелгезин чедип алдынып бодуру-
п эске чикөөн төөгү билес.

Партия биле чазан империализм-
биле чечектиг сепарал алышкын
чайлаш чок-түр дээрин билбешин,
дайын мурундагы чылдарда турт-
тун шериг-экономикагичи күштүн
штеринг херез ол чутуга болган
штеринг сорулгаларын бирээин
кылдыр өөрүп турганнар. 1941 чылга
чедир бистин удузубу эвез эвез
чүдүлдерин кылган турган. Ынчаала-
н, империалист күрүлдер ийи
экономист бөлүгелешкенин чы-
рылган тура-даа, Ада-чүртүт Улут
дайынын баштайгы үзүлгө фа-
шист Германия-биле демселге
күштөрүн джикитүүр бисти аажы-
гыт эвез байдалда дөмей-ле чы-
далып шыдаван.

Гитлерин Германия Америкага
Каттышкан Штаттарынын болган

(Төнчүзү 2-ги арында).

АЛДАРЫҢ КЕЗЭЭДЕ ӨШПЕС, БИЛДИНМЕС СОЛДАТ!

Чуруктарда: 1. Ленинград чазаклыг оруктун унунда Крюково стан-
циянын чанында Акы-дунманын хөөрү. Билдинмес сол-
даттын мөчү-сөөгүн оортан алган. 2. Билдинмес солда-
тын мөчү-сөөгүн сөөрткен кажыдалдын шимчээшкени
Горький кудумчузу-биле эртип бар чор. 3. Билдинмес
солдаттын хөөрүнүн баарында, СЭТА-ның фотохроника.

МОСКВАНЫН ТИЛЕГЭЭН — ТӨРЭЭН ЧҮРТТҮН ТИЛЕГЭЭН

(Төвтүү, Эгээн 1-ги арьмад).

Их тайвч хоорай, сууралары америк самолеттар бомболан турар чүгү болгонда, бистин чуртуус-биле АКШ-тың арасында харылаа Совет Эвдизининг улуртукчулары хей уада медетеген келген болгон ошу бистин бүгү улуусу бир үн-биле деткил-лаа турар. Маалымат Вьетнам чааскаан өвс. Тайбыгы илашылдыг бүгү-ле кижилер, социализмниг бүгү чурттары база бистин улуусу оон талааында.

Кыдатта амгы болушкунары совет кижилер хан хараалашкын биле көрүп туралар деп. Н. Е. Егоричев оон ийи уламчылаа. Мао Цзун болгон оон бөлүгү социализм чурттарынын бүгү делегейин коммунизмге шилтегенин чагылаа. Бистин улуртукчулары улаштыг уаит курушкын курушкунга үдө чорукчу туралар. Амгы үеинг революционизм-биле демисалдыг логикта чажырткын алган, кыдат улуртукчулар СЭКП-ни болгон Совет Эвдизининг «№ 1 дайын» деп чарлавышаа, олзга ууур «туулунга» чедир тулдуур бис диккип туралар. Ийчанга, кажан бистин партияныс, бистин чуртуус америк

империализмниг экспансияныг улур демисеир талаа-биле улустарык кол дайырг кужу болуп, делеткейде бүгү-ле революшук күштерге аажок улур дегимселин көрүчү турар шак ийи маргалдаа чок факт турда-ла, олар мытаар чугаалажык турар-дыр. Кыдат улуртуганын талыгырже уланган национализмниг чүткүлдеринг империализмтер боттарынын эрге-ажыктарына аажыл бербес деп бодаар болзаа кын эвес. Бис маалымат болгон күш-ажык кыдат улус-биле эстетик каттыштырарыча ийи кузедил бис, мычынган нини өндүрүлүгү революшук херек дөш демиселге бистин партияларымыс, бистин улустарымыс алаа барын чыгыс ай фронт-биле чоруп шылаар доринге быным-биле бузурор бис-деп, илеткейке медетелс.

Москваны маалымат чоруп бистин улусуусу, Коммунист партия, Совет чазак белин-биле үнелс көргөн деп. Н. Е. Егоричев уламчылаа чугаалаа. Совет найыскалдыг бүгү-ле камгалакчыларыга бис бөгүн хан өөрүп четтериникинн сөстөрүн илергейлсн тур бис. Оларын аажок улур маалымат чоруп Төрөөн чурт, Москва

улаа болгон мдыктым-биле сактын чорур.

Немец-фашисттер шериглерин Москва чогулга чылга шапканын 25 чыл оон бис дыка чугула үдө делеткей турар-дыр бис. Социализмниг делеткейге эң баштай тымылган чурту болгон амьдалынын байыраладыг бейини чыныгы эгелс кирген. Москваны болгон Москва чогулган ажалыч чоннары коммунизмниг тургузушкунуга улур салымшкын киирип туралар. Найыскалдыг болгон областныг улустуру дайын мурундагы делеткей беш катан ашпаа. Бистин улур чуртуусуң найыскалдыг чыл келген туудун-на чарымсыз баша чечетелин, сооурунганч амылал-биле чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар.

Кайтамчыктын хун-биле холбаштыр Москваны болгон Москва чарымсыз ажалыч амылал-биле чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар.

Москваны болгон областны ажалыч чоннары бо кайтамчыктын хунерде Москва чогулга төөгүдүг

тиилегенин 25 чыл оюнга тураскааткан байырг хуралдарга совет улустун революшук, күш-ажыктыг болгон дайыны чачымдарык мдыктым-биле камгалап көүздөдүр, СЭКП-ниң XXIII съездининг шийтерлерин амылалда ботандыраар дөш делеткей бүгү күштерин болгон билин база энергиян бээр дорин талгыртааылар. Совет улус болушкун маалымат эртең үеин тураскаап сагымышаа, амылал чуртуусу, өндүрүлүгү чуртуусу дугайы бодал турар.

Маалымат чоруп Ленинградтын, Киевтин, Волгоградтын, Севастопольдун, Одессанын, маалымат чуртат турар.

Кайтамчыктын хун-биле холбаштыр Москваны болгон Москва чарымсыз ажалыч амылал-биле чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар.

Минский, Смоленский, Тулань, Калинин, Дюда-Ростовтун, Новороссийский, Тихвинский, Новосибирский. Свердловский ажалыч чоннарымыс Москва келген төлөөлөрдө байырг хуралдын алынга байырг чачаалар кирген деп дараакы диниатан. Эвдизининг республикалары, бистин чуртуусуң областнык болгон хоорайларымыс ажалыч чоннарылар, Совет Армияны болгон Шериг-Далай Олодун дайынчларында база хей саным байырг чачаалар келген деп ол чугаалаа.

Совет Эвдизининг Коммунист партиянын Топ Комитетинин ССРЭ-ниң Дөдө Советинин Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чогулунга байырг чачаалар хуралдын киржикчилери уаит көдүрүшкүн-биле хулэс алган.

«Бистере тилекей аар өрткө-үе-биле чедип алдыган. Бистин Төрөөн чуртуусуң хосталаа болгон алдары дөш делеткей бистин миллион-миллион кижилерине өлсөн. Оларын эрес-маалымат чоруп олутм чок. Чер кырынга амылал дөш олар амы-тынни бергенер.

Ийчанга совет кижилеринг кайтамчык ажал-үлөөлөрдө амылал тилекей турар. Бөгүн, Москва чанынга төөгүдүг тилекейни 25 чыл оюнга байыралактын хуну-де, москвичлар партияны болгон чонну ажалыг революшук, күш-ажыктыг болгон дайыны чачымдарык мдыктым-биле кадалаар болгон көүздөдүр, СЭКП-ниң XXIII съездининг шийтерлерин амылалда ботандыраар дөш делеткей бүгү күштерин болгон билин база энергиян бээр дорин талгыртааылар. Совет улус болушкун маалымат эртең үеин тураскаап сагымышаа, амылал чуртуусу, өндүрүлүгү чуртуусу дугайы бодал турар.

Маалымат чоруп Ленинградтын, Киевтин, Волгоградтын, Севастопольдун, Одессанын, маалымат чуртат турар.

Кайтамчыктын хун-биле холбаштыр Москваны болгон Москва чарымсыз ажалыч амылал-биле чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар. Ол, маалымат чуртат турар.

Кайтамчык улур залда олурган кижилер база дагып туруп келген. Дайыны болгон күш-ажыктыг алдар-биле бурттетинген тутарын алды муң кижини шунтуу кара-биле элдег көрүп үдөн. Совет улустун улур маалымат чорутуу 25 чыл-га тураскааткан ол байырг болгон Совет Эвдизининг Гимнииниң күчүл чачымдарык мдыктым-биле дөш ауган.

Н. Желенов, Б. Лукьянов, А. Медведев, С. Фролкин. (СЭТА-ның корр.).

КЫШТЫ ХУР АЖАР ДЭЭШ

Току районун колхозтары ажалыч оорганымды 60 хуурун мал ажылынан ал турар. Ийчанга болгон ажалыч оорганымды колхозтары районун мал ажылычарынын кол оорганым. Ийи түрүжө, сөөлү үдө районун колхозтары мал ажылычары кичиңейин сууларак-нында мында улур хожудаашкыннар илерсн турар.

Новобрянск сөөлү байдалы-биле алдыга. «Совет Тыва» колхозун Талым, «Май 1» колхозун төп сүт-бараан фермаларында өскө черлерде мал кыштагалашкынна 60 чылды белеткей бүгү дөшүлбөн. Кажалар эки

чылыгааттынма. Азыралга турар малга чон төп беринге кооп-палар, оңаалар чедилес. «Совет Тыва» колхозун Зен-Сугда хойжулар Лопсан, Чонгурай, «Май 1» колхозун Тору-Халде инек кадарчымыс Хойбаралар оон чурттар бажынары эки септетинген.

Районун байдалыга шөөр малды чаш бажыларын, саар инектерин сула күштүлгери кыштын барык шунту айларында тургузу азырал түрүжө, колхозтарын баштаар черлери, районун кедэ ажал-агыл эргелес ажалычары чайгы үдө мал чени белеткээринн план

ныкын бүгүн күсөлдөдүн чедип албаа. Моон түнелинде ситен планы 72, сител белеткей 62, хуу күсөлтетин. Оон ийи бар мал ченин кыштагалар чок-шудалы чедир хемчегер база четлес организастваттынган. Транспорте чедилеши турда-ла, колхозтарын баштаар черлери, оон ажалын дүргөн бүдө бөрүнче улаштыр таарыштыр тургузаа. Төп тураларга мал чени сөөртү эвеналар четте үстүмээн. Бар эвеналар машина, трактор быгылааттынмаа. Моон уламында чакыл черлерде мал чени үзүктөлүп турар.

Районун мал ажылынын болгон мал кыштагалашкыннын амгы байдалын район Советинин сессияныг чугаалажы көргөш, бар четтестерин чылдырынын толарай хемчегерин алдын районун кедэ ажал-агыл эргелес ажалычарынын колхозтарын баштаар черлери, оон ажалын дүргөн бүдө бөрүнче улаштыр таарыштыр тургузаа. Төп тураларга мал чени сөөртү эвеналар четте үстүмээн. Бар эвеналар машина, трактор быгылааттынмаа. Моон уламында чакыл черлерде мал чени үзүктөлүп турар.

гаш мал кыштагалашкыннын амгы байдалын район Советинин сессияныг чугаалажы көргөш, бар четтестерин чылдырынын толарай хемчегерин алдын районун кедэ ажал-агыл эргелес ажалычарынын колхозтарын баштаар черлери, оон ажалын дүргөн бүдө бөрүнче улаштыр таарыштыр тургузаа. Төп тураларга мал чени сөөртү эвеналар четте үстүмээн. Бар эвеналар машина, трактор быгылааттынмаа. Моон уламында чакыл черлерде мал чени үзүктөлүп турар.

Районун мал ажылынын болгон мал кыштагалашкыннын амгы байдалын район Советинин сессияныг чугаалажы көргөш, бар четтестерин чылдырынын толарай хемчегерин алдын районун кедэ ажал-агыл эргелес ажалычарынын колхозтарын баштаар черлери, оон ажалын дүргөн бүдө бөрүнче улаштыр таарыштыр тургузаа. Төп тураларга мал чени сөөртү эвеналар четте үстүмээн. Бар эвеналар машина, трактор быгылааттынмаа. Моон уламында чакыл черлерде мал чени үзүктөлүп турар.

чагай херекке илдепелги кииришпаан, районун малчынары кыштагалашкында хожудаашкынны ажалыч эртер, 1967 чылдын планын оонааларын чедилешигн күсөлдүр үжүрлүг. Борто кол-ла чүвө колхозтар баштаар черлеринин, партия эге организацаларынын организацачы, башкарыкчы ролу негетинер. Соок кыштын айымында ништинин малын меңди камгалап алдырчыг көп күштү мөөнээрин, ам бар бооп турар четтестерин чылдырынын күштүгү бырамы ол болур.

В. ТАМДЫН-ОЛ, Току райкүсөмун дарагы.

Ыяш кезилдезинде чаа аргалар

Инженер сүмөлөп тур

Улус ажалыгын тууду материалдары-биле хандыр дөш ыяш белеткелчилери чылды кайы-даа үеинде дөшмак амылал туралар. Тууду ыяш белеткери чик эвес ажал. Ийи амылал турар кижилерин күш-ажылын чигеин, оларын ажалынын бугуручүлүгү бейи дөш ыяш белеткелчинин чаа технологияны шийтедир ыяш ажалыгын инженер-техниктиг ажалычарындан болгон эң алаагылаа мастерлеринден кол хамааржыр.

Мастер ыяшты ужурунга, бугу аштаарына, сөөртүрүнө болаш чурттеринге калдыг чаа арга, дуржулгаларын ажалла болурунга бүгү ажалычары өөрөдир хулэсделгил. Ону чедип алганын түнелинде ажалычарынын күш-ажылын бугуручүлүгү-даа бейи, планын оонаалар-даа күсөлтетинер.

Ыяш кезер черлерге күш-ажылыг шын организацалашкын белеткей ажалдарында эгелер. Ол чүд дөшө, эки ыяштыг черин баш улур шийли алды, турган мытаар-да чегелен, астына берген курга мытаарын болгон чуктарын аш-таары, ыяш сөөртүр оруктарын болаш ыяш чурттер черлерин кылыр, өрттүң камгалап зонамын тургузары дөш оон-даа өскө ажалдарын баш улур белеткеп алдыр болур.

Бо бүгүн кылган соонда участокта бар механизир болгон ажалычарынын кылды ажал-норманын барылаа, айны азы кварталды ажалы планын чылдык бөр. Ыяш кезилдезин таарымчалыг кылды шийли алдыган технология механизирин эң бугуручүлүгү ажалдарын хандыр болгон күш-ажылыг, ажал-хоронгын бугуручү эвес чарыдааларын бугуручүс ужурут.

Кестинг мытаарын чурттер черде эң-не кыска оруктап сөөртүр болгон чаш мытаарын сий бастыр-бастыр кол кичиңейин салыр херек. Устунде айтылган ажалдарын технология картаныг айтыр ужурут.

Ыяш белеткелчилеринг бригады биче комплексилг бригада кылды организаствары оң таарымчалыг. Ол бригада ыяш сөөртүр бир тракторлуг, 7-8 кижин составтыг болур. Бригада кезиңуеринин кайымыс ажалычарын кылды ыяштык бичилен турар кылды өөрөини алдыр чугула. Бир эвес ажалын бугуручү ийи-үш мергелжил билер болза, күш-ажылыг бугуручүлүгү бейи болгон ыяш кезилдезин кайы-даа үе-чазаныг саадашкын чок болур.

Ырбанкын болгон Чербинин ыяш пунктуларынын чакыл бригадаларын биче комплексилг бригадалар кылды организаствары күш-ажылыг

дун бугуручүлүгүн 20-30 хуу бейиткен. Чижээлэрге, ыяш белеткелчинин чаа аргашыг шийлсн Ивановтун, Челбагашевтин болгон Сааа Очурун бригадалары айа 800-850 кубометр тууду ыяштык белеткээр турган, 1000-1100 кубометрин белеткен туралар. Оларын ыяш сөскөн участоктарында чаш мытаарын уруншкын шоолу болбаа. Моон алгаш көөрге, ыяш белеткелчине биче комплексилг

Чонун културалуг дыптанымалыгын төвү — клуб, кымыл бугуручү, библиотек дөшкүн кижин бугуручү. Ак-Довурак хоорайны Култура бажынынын ажалынын дугайында кыскамыс биле мааа бижикселин. Ону ажалы коммунист А. П. Саранча уруткадан бөр ажалы-ш кайы хире хаймыкынын черде делеткей болур. Ол маада 1966 чылды июнда эгелс ажалдаа. Боду Красноармейск теат студияны дооскан.

Моон мурунда бо Култура бажынынын ажалы мындыг кончү эки эвес турган. А кажан А. П. Саранча уруткадан бөр ажалы-ш экижын. Чүгө кини көртүлөдөдүн талаа-биле план куустаттынмын турар, чүгө дөшө Култура бажынынын уаит

бригадаларын ажалла болурунгу бугу аргалары бар.

Ыяш белеткелчилеринде эң аар ажалы—тууду ыяштык автотранспорту чурттери болур. Ол ажалы механизир болурунгу чаа аргалары база-ла бар. Оларын бирезин бо солдунга парлаа. Оон аныда ыяш сөөртүр турар тракторунг дүзүмэ-биле тууду ыяштык бейи черден машина кырычче ийи турган чурттери болур.

Бир эвес ыяш белеткелчилери болгон инженер-техниктиг ажалычары тууду ыяштыг чаа арга, дуржулгаларын ажалла болза, республиканы чаа туудуларын тууду материалдары-биле бүгүн хандырар арга бисте бар.

С. КОКОРИН, одалга үлөшүр эргелесинин кол инженерин.

ХООРАЙНЫН КУЛЬТУРА БАЖЫНДА

Чонун културалуг дыптанымалыгын төвү — клуб, кымыл бугуручү, библиотек дөшкүн кижин бугуручү. Ак-Довурак хоорайны Култура бажынынын ажалынын дугайында кыскамыс биле мааа бижикселин. Ону ажалы коммунист А. П. Саранча уруткадан бөр ажалы-ш кайы хире хаймыкынын черде делеткей болур. Ол маада 1966 чылды июнда эгелс ажалдаа. Боду Красноармейск теат студияны дооскан.

Моон мурунда бо Култура бажынынын ажалы мындыг кончү эки эвес турган. А кажан А. П. Саранча уруткадан бөр ажалы-ш экижын. Чүгө кини көртүлөдөдүн талаа-биле план куустаттынмын турар, чүгө дөшө Култура бажынынын уаит

залын септеп турганы-биле ыяш болгон. Култура бажыны улур, биче ийи залдыг. Мында эң солун бооп турар чүд — июль айда эгелс, мында ажалычарын бот-тыныгыр театрынын тургустунгын болур, оон оң директору уруттур турар. Бот-тыныгыр театра 38 кызы кирип турар. Олар орус, тыва ийи бөлүккө чардыган.

Бир дугаарында белеткеп, көрүчүлөргө бараан болдурун планан «Мөөн хөөкү Мардым» (режиссер-тургузуучу А. П. Саранча) болур. Бо болза орус бөлүтүгү көргөскөн ийи. Көрүчүлөр шийи эки белеткеп тургусканга, эки ойнааныг сепкилениг ханымзыдан өөрүп четтериникин, бейи үнелсид илестен.

Амгы үдө орус бөлүк А. П. Саранчанын урутууга-биле Штейнни «Океан», Островскийни «Бурю чоктар бурулуз» деп шийтерин белеткеп турар.

Тыва бөлүктө 13 кижин кирип турар. Бо бөлүк «Хуулааын шыгачы» деп шийи белеткеп турар. Бо шийи уран-талантыг болгон уран чүгүгө сундуулар көртүрүп турар бот-тыныгыр артистер Виктор Шагдыр, Мария Луидук (режиссер дуузалачымы) олар бар.

Аныктарын бот-тыныгыр театрынын кижилерини ыяш-бур алаан организацалары чедиле ажалдашкын, кирип турар. Чамдык аныктар кезекте шоола, техникумда бот-өрдиле-биле өөрөмшпаан, ажалдашкын кирип турар.

Бо ийи шийи бирезин декабрь 25-те, бирезин январда көрүчүлөргө бараалгадыр хандыр планнаа.

Орус бөлүк белеткеп алган «Мөөн хөөкү Мардым» деп шийи-биле чогулда районнарныг төптөрине, колхоз, совхозтарга чорам. Ам белеткеп турар ийи шийин ажалыч чонга бараалгадыр дөш чангыс-даа хун үсөйи, шийини, негелдегил белеткеп туралар. Түскү белеткек өрө-үдиге кижин бугуручү айткан хун-үдиге, шийинде овал чокка кезген турары чачыл болгон.

Ур эвес үеинг дүргүзүлүгү бо бот-тыныгыр театры эки ажалы-

нык, кокук чедилешигн кол бажымыс. Култура бажынынын директору, театрык кол улуручү, ажалы коммунист А. П. Саранчанын ажалында бердигеин, аныктар-биле харылажык билери, уран-талантыг, найыралчы, организацачы чоруп болур.

Мында театрда ажалда бот-тыныгыр уран чүд белеткеп база чедилешигн ажалдан турар. Район төптөрине, колхоз, совхозтарга, фермаларга, хоорай шийинге-даа концерт-биле үнүшкүнү Култура бажымы 17 улаа кылаарган.

Бо анык артистерин ажалыжыг моон-даа солга улур-үдиге чедилешигн черден күзөп, репертуары моон-даа арык чар-тынып, байымы деп илген каалаа. Ч. БАДЫ-САГААН.

ХЕЙМЕРИ

Сес чыл школазын доосканын кемжиз. Доозучу бүрүзүнү арын-шырайында өөрүшкүнү хулумдурү илерзэн, анык назынык база бир байырлаа.

Адазыныг дөш дошанган кызыл чакангы, шовза Чочаймаа сес классты база эки делеткелерг дооскан.

— Мөөн аам Шын-Бань сүт-бараан фермазынын улур назыгы саанчымы, маалымат. Мен оң саап турар инектерин хулэс ап, аамны халап, оң орнунга саанчылар мен, а аам пенсияме үнөр — деп, он беш харыг Чочаймаа ол байыраладыг кемжэ чугаалаа.

Оон бээр ийи чыл эрткен. Комсомолчу Монгуш Чочаймаа ам тудугур, кемжэ, эгелсн ажалын эчизине чедирбизде оон салды-пас саанчыларын бирзиз. Бичин-даа хостуг үе халас эрттерин ол караа бодаар, калдыг-даа үдө инектерин ажаар, чегмер дөш могаарын безин билбес. Ынчаар ажалла турган, аазынын дуржулганын өөрөин алган.

Бо чылдын он бир айларынын түнелинде Чочаймаа болунга быжылган 17 инектин бирзизинден не 1300 кг сүттү сап алган. Анык саанчы кыс фермада комсомол бөлүгүнү улуручүлугу хулэсгезин эң сепкилг күсөлтешпаан, кемжизин школазын төс-ну класында кызымак өөрөин турар.

«Чыраа-Бажы» союз.

Н. ЭКЕР-ОЛ.

КОНФЕРЕНЦИЯГА ЧҮҮ ИЛЕРЭЭНИЛ?

Барым-Хемчик районунг култур ажалычары боттарынын кылган ажалдарын түнелс чаа сорулгалары чугаалаа. Районун ажалыч чоннары, чалым назыныг хоорай — Ак-Довурактын хей националдыг коллектив Ой-тырбынн социализм Улур революшкынныг 50 чыл оюнга төлөткн ужуружыр дөш социализм чарышты калбартын, ажал-агыл болгон култура тургузушкунуга бейи көрүгүзгелерин чедип алган.

«Тыва лаг-дугу» комбинат 10 ажал дургузууда аныг продукция бугуручү алаан 103,3, сөрүтүг дагуу бажын 130 болгон күш-ажылыг бугуручүлүгү 404 хуу күсөлтсн. Транспорттар боттарынын планын ажалдарын чедилешигн боттадырган. Көдөниг ажалы-ш

чилери беш чылдыг баштайгы чылынын даалгаларын күсөлдүр дөш эрес-шудуру ажалдаа. Сүт саанчыны чыл планы 107,1, ээтин — 81,1, дүктү — 101,1 хуу күсөлтсн.

Планын оонааларын чедилешигн шийтерлеринге, мураккай арга-дуржулгаларын негелдеринге районунг култура-чарыдыныг ажалы черлери эвэс эвес ролду ойнаа. Културалыг 3 бажымы, көдө 8 клуб, 11 библиотек, улус чү театр, музика школамы, 14 кино четкин дөшмак ажалдан келген. Бо ажалдары културалыг 63 ажалдашкын болгон хей-ини кирижале-биле ажалла турар 213 кижин хала турар. Эң-не Барым-Хемчик районунг клубтарда 31 ажалы-ш бугу болушкуну илестелген.

Уран чүд көрүлдегил болгон култура алаан черлерин ымыка улур белеткээрине «Болышевск» колхоз (дарагы А. Шаалы, көдө Совет дарагы И. Сөзөн) эки белеткел. Колхозта уран чүд бүгүн инитининг херэ болуп, массалыг апарган. Бот-тыныгыр артистер 34 концертти бараалгатынган. Оң иштине эң-не алаан 6 концерти болгон, алаа 48-өүлө киришкен. Көдө клубта хей ийи бөлүмөр ажалла турар. Эң-не Барым-Хемчик районунг клубтарда 31 ажалы-ш бугу болушкуну илестелген.

неде «Аныктар», «Эалек шыгыраш», «Чамычынныг тавымы» деп шийи тавыштары эки белеткел. Эрт-барышкылар В. Кок-оолдун «Айрапал бот» деп шийин бейи делеткей белеткел, чүгө районга эвес, харын оон дашаар черлеринг турткычларына сооуругтааылар. Ол-да коллектив хостунг шийи чугаалачымын «Самбажы» деп шийин ам белеткеп, Октябрьниң 50 чылдына белек кылдыр сөңээрин бир сорулга кылды салган.

Ак-Довурактын бот-тыныгыр артистерин концерттерден алдыга, Штейнни «Океан», Островскийни «Бурю чоктар бурулуз» деп шийи белеткеп туралар. Култура-чырыдыныг алаан черлерин ажал-чорудалашкын чедтестер ам-даа хей. СЭКП-ниң

XXIII съездининг шийтерлеринде аылткан чугула сорулгалары, алаалга мураккай дуржулга негелдер, кокук агитациянын ажаллаар талаа-биле чедир кылдынааан чугулар хей. Барлык, Аксы-Барлык, Аялгаты, Дон-Терезин, Хөдөлөң көдө клубтары бөлүмөрүн ажалычарын, лекция пропагандазын, кокук агитациянын болгон массалык ажалычарын эске-даа хевирлерин чогуру делеткей чедир чорутканы турар. «Барымы» союз (директору эң Махмалык, партком секретары аш Чылаа-оол, ажалычын комитетинин дарагы эң Бойду) култура-чырыдыныг алаан черлерин културалыг бугуру одаа болдурун, ийи чегеринг айткыры кылдыр көрүп турары канча-даа таарымшаа. Оон түнелинде Аксы-Барлык, Хөдөлөң, Бижинг-Хай, Барлык клубтарда олар ыяш ажалга чедир сөөртүмээн. Ынчаанга клубтар ажалдашкын чүгө ол үсөйиңиң аргазын кылып, өскө черлерден куст

пак дошпак дилеп чоруп турар, а чамдык таарылгаларда одалга үс-тү-даа бөр.

«Шейтэр» союзтуң Дон-Терезин, Аялгаты көдө клубтарында олурар сайды чедилешигн лекция, концерт, кино болгонда, чон бут кырынга тура көөр азы бажынырында сайды дажылдар, оон эртерге, шавдагы чүвө «дег, шала кырынга саспайты олурттар таарылгалар бар. Союзтуң улуртуучулары мену «таарымчалыг» байдал кылдыр көрүп турар ийи бейи.

Бо чорук райкүсөмун култур чурттерин (эргелесчиз эң Соосалдай) ажалды сөгдөр талаа-биле шийтерилг хемчегер албай, кадрларын негелдешигн коомшад, харын болу сөөлү үдө аргалаар чорукче хандыл келгенниг түнелинде болгон. Районунг Култура бажынынын директору эң Матюшаа ул

ЧАСКА-ЭН ЭКИ ҮРЕЗИН

Совет эрге-чагырганын 50 чылынын байырыгына белеткенде баштайгы күнө-ринде-ле көзүнүн бүтү ажалдакчыларын арасында «Байырагы чылында—чаагай джугу!» деп лозунгун адаа-биле чаа-чаа челишкенин дээш чарыш калбарган.

Бо чылын республиканын көдө ажал-агынын ажал-ишчилери чаагай джугу-ту өстүрүп алгаш, күнүнө тарас салар пазанын ийи ажал катат күүсеткен. Аллар-ды байырлап жугушпашын, көдөниң ажал-ишчилери чег ажалында челип ал-ган чүүлдерин чүткө быгытпаа эвес, ха-рын улам көүдөдөр дээш ажаллап тура-лар.

Белдир джугутке быгыт үнденини ту-гуары — тарасчаларын бо хүнгү өч чугу-ла сорулгаларың бирөөн. Ол дээр-ге ажал-агың буруу эки шынарың үрези-нерин болуу ол. Белик шынарың райо-нчукан сортутү үрезиңер чокта чотуу джугу-ту алырын болаң-лаа херэ чок. Моон ужурунда үрезиң материалың алын фоз-дө чонун чугаалажып турор ол. Белик джугуту алыры үрезиңиң шынарыңдан кол камааржыр. Мычарга агроном буруу-вүн, тарасжы буруу-вүн ажалыңың кол

көргүзүү—джугу, оң өзүлдеңиң кан-ды болуу болур.

Куу шынарың үрезиң чашкан чер-лерге болаарга, эң дээр сортарын үрези-нерин чашкан черлер дыка белик джугут-терин берип турарын практика көргүс-кен. Бо дугайын Баа-Хем, Танды, Би-Хем бо-лаш өскө-даа районнарын тарасчалары бо чылын баа катат көргүсөң болгай. Чи-жэ, Баа-Хем районун Ленин аттыг бол-гаш «Тилдеге» колхозтары бо чылын ге-ктар буруу-вүн ортуму-биле 14 центер болгаш оон-даа хой джугуту өстүрүп ал-ганар. Тандының «Революциянын чабы-жы» колхозунун, көдө ажал-агынын ду-жуга станциянын шалдерине тарас култураларынын ортумак джугу 18,1 центер, азы республиканын ортумак джугу-вүн 6,8 центер хой болган. Бо ажал-агылар ам үрезиңерин арыга-лаш, үрезиң хынаар лабораторияларга дээжини эжеп джугаганнар. Үрезиңерин бири-иниң кластың чажар шынарыңга чели-р сорулга-биле бо ажал-агыларын аг-рономнары ажаллап тураарлар. Би-Хем рай-онунун «Искра», «Кызыл тарасжы» кол-хозтары болгаш «Межегей», «Көк-Тей», «Сукпак» совхозтар үрезиңерин чажар

шынарыңга челир белеткен доозарыңга чокшулап келгенер.

Бо чылын республиканын колхозтары-га, совхозтарына тарас култураларынын сортутү үрезиңерин бүтү үрезиңерин 76,2 хууу, оон иштинде кол култура кы-зыл-тастың—89,2 хуу болган. Кол тарас-лаа районнар болур Танды биле Баа-Хемге кызыл-тастың сортутү тараслазы 97,4 бол-гаш 91,3 хуу болган. «Саратовская-29», «Милитурм-553», «Скала» дээш ишкан белик джугуттук сортар тараслаа кол че-рин ээлеп турар. Ам үеде республикада 130 муң гектар шөгө сортутү үрезиңерин тараслазынын шөгөлдөңи чотукан. Ку-рунениң култураларына сортутү тарас хой белеткендиги. Белик чылын тарасла-зынга кызыл-тастың, чияга-тарасжың бүтү шөгөлдөңи сортутү үрезиңерин чегир.

Ам үеде республиканын ажал-агыла-рында үрезиң урушкунуң планы күө-түткөн. Кол сорулга—үрезиңерин шы-нары белидери болур. Ынагы турбу-же республикада бо чугула ажал улут оок эвес хүнөр болгаш чегир санын тарас ары-лаар машиналар тура-даа, кончук оожу-т темпиги чотур турар. Үрезиң хынаар ла-бораторияларын медээзи-биле алырга, хы-

наан үрезиңерин 60 ажал хууу чажар шынарыңга четпес болган. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик районнарын ажал-агыларында үрезиң арылаашкыны эң багай чотур турар. Чөөн-Хемчик райо-нун ажал-агыларын агрономнары арылаашкыны үрезиңерин дээжини үрезиң хынаар лабораторияларга ой-шаа-ла челирбей турарлар. Үрезиңиң ийги-хыналдазын чүткө «Сут-Хал» совхоз чотур-кан. Тес-Хем, Эрин районнары бо хүнөргө челир чажар шынарыңга четкен чагыс-даа центер үрезиң чок.

Бо азы үгөн районнарын колхозтары-нын, совхозтарынын удурукчулары, тус-кай өртемнелери үрезиңерин шынары белидир дээш боттук хемчегерин алыр, тарас арылаар бүтү машиналарын ажалла-кырып, оларын белик джугутулуг ажаллаарын челип алыры эргеске чугула. Ынагы техника оларда чегир. Чи-жэ, та-раа арылаар машиналар Бай-Тайга, Ба-рыын-Хемчик районнарын ажал-агыла-рында 20, Чөөн-Хемчикте 40, Тес-Хем би-ле Эринде 10 бар. Чүткө бо айткан ра-йоннары эвес, бүтү республикада тарас арылаар нарын машиналарын үзүктөл чок ажаллааткан болза, бүтү үрезиңерин

ноябрь 20-ге челир чажар шынарыңга челир-ген турар ийги. Ынагы турбу-же бо бу-гу аргалар челир ажаллаашкыны олу-ру.

Үрезиң хынаар лабораторияларын ажал-лакчылары бо чугула ажалын хажы-мы-зыга турас ужурут. Олар чүткө үрези-нерин шынары илередир эвес, оон-биле калы ажал-агыларын агрономнарыңдан үрезиңерин арылаарын, оларын дээжи-зин ой-шааңа хынадырып шынгың ве-дээр ужурутлар. Унуштер камгалаалынын станциянын ажаллакчылары үрезиң арылаашкынын айткынын боттарыңга хамарыштырбайн турары шын эвес. Ол дээр-ге оларын дорт хүдөлдөңи болур. Бис-те барык район буруу-вүн унуштер камга-лаалыңга талазы-биле агрономнар бар. Олар ажал-агыларын болгаш буруу-вүн эрге-ледериниң агрономнарыңга дуулаар, сүмө калар хүдөлдөңилер.

Белир чазын республиканын колхозта-ры болгаш совхозтары тарас културала-рын 200 муң ажал гектарга тарыыр. Бар үрезиңерин алырга, чамык културалар талазы-биле четпес болур турар. Чи-жэ, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Улут-Хем болгаш өскө-даа районнарын чамык ажал-агыларын

ла сууа, арбай үрезиңерин четпес. Ыча-ла-даа ынагы ажал-агыларын агроно-мнары ол четпес үрезиңерин тыптың алырын арга-хемчегин ам-даа албайн тураарлар.

Бөдө ажал-агы продукттарың бу-дурерин улам ыңай көүдөңи тарас ажал-ын хөгжүдери-биле шуут холбайык болур. Ам Тыванын тарасчаларынын эң сагыш салыр ужурут херэ болза Улут Октябрь-нин чартык чүс чылынын байырладыга уткуштур белик джугуттерин өстүрүп алы-ры дээш бүтү үрезиңерин белик шына-рың кылыр белеткери болур. Ажал-агы буруу-вүн үрезиң арылаашкынын ажал-ын график азуулар шынгың организа-аан, оон шынары хынааткан турар ужурут. Чажар шынарыңа чегир үрезиңерин ол дораан катат арылаар болгаш шын кала-лаашкыңга тургузар. Үрезиңерин ары-лап келирге, оон хемчегин өвөз-дөй бээр болганда, планга ол чегир бе, четпес бе деп чүвени баа болаар херек. Четпейн турар болгаш эки сортутү үрезиңерин дил-деп тыптыңарын амылаашкың чотурар.

Г. ТУЛУСОВ,
республиканын көдө ажал-агы министрствозунун агроному.

КЫСКАЗЫ-БИЛЕ

Мастерскаяда хайныккан иш

Республиканын механизаторлары беш чылын бири чылыныг джугу-хуу ажаллаарын челишкениң доос-ка, ам беш чылын ийги чылы-нын ээчөөн-де ажаллап турар. Бо чугу-ла ажал Чадананын «Сельхоз-техника» каттыжымшынында кал-чаар организааттың нарын союу-гаар көөр дээш, бистик корреспон-дентис каттыжымшынын эргелек-чизи В. Н. Ермоленко-биле телефо-дамчыштыр харылашкан.

Бо организация техника септел-генич оларын тачуу-вүн киги-реш, сөөлүг хүнөргө челир ДТ-54 деп марканың 24 трактору сеп-теш. Директор квалитетин тачуу-вүн челир бо мастерскаяда 21 трактору челип үлүгүрер. Тракторлар септел-генинде шүптү 42 кижи ажаллап, септелгени белидери аайы-биле шуутуругалыг арга-биле чотуруп турар.

Районун ажал-агыларын келген иштин-биле 105 трактор септелге сезонун тачуу-вүн челир бүдүн кылылган турары бүтү сеп-телге ажаллаарын график-планын-да көрдүгөн. Мастерскаяда ажал-лап турар механизаторлар буру-вүгениң белик културалар, ажал-ын шынары дээш демисепшишкан, боттарынын эки ажалы-биле макта-шты тураарлар хой. Механизаторлар Юрий Сат, Александр Волков, Миха-ил Куулар, Куулар Шопи олар ээл-чег норманын 115—130 хуу күөс-диги турар.

Ан-довуранчыларын чагыдылгасы

(Телефон-биле). Анык хоорайнын чурттакчылары 1936—1967 чыл-дын солуннарын, журналдарын 2,5 муң кезекти бикиткен. Эң хой чагыдыгы хоорай эмилгезин-де болгаш даг-дугу арылаар фаб-рикада хой-пийти тарасчалар Г. Гусакон, Н. Бойко олар чотукан. Эмилгениң коллективни 240 кезек, даг-дугу арылаар фабрика 500 ке-зек солун, журналды чагылып ал-гылаан.

«Тыва даг-дугу» турут эргеле-ди чагыдыгы эң эвөш хемчөөдүг чотукан. Аңаа эркен чылын 400 кезек солун, журнал бикиттиңиң турган болза, бо чылын чүткө 150 кезек болган. Парасла тарасча-лынга ВЛКСМ комитетиниң киржиге-ниш кыпкан болган. Хой комсомол-чулар боттарынын солуннарын, журналдарын бикитип албаан бооп турар.

Белен эвес уткаан

Эрин районун «Коммунизмче орук» колхозунун бригадаларында, сүт-бараан фермаларында култура одагаларын септелгени мынчага че-дир кылдынаан. Шөлүк-Аксинда сүт-бараан фермасында, Булакта №1 хойжы бригаданын төвүнде кызыл булуңнарын шалалары шаараш, сонгалар ойбай, печалары бүстүп калган турбушаан. Бригаданың, фермаларын эргелекчелери кызыл булуңнарын септелгени кылыры болавайн келгенер.

Д. ЧЫРГАЛ-ОЛ.

Хайыраан тарас

Улут-Хемде «Найрал» совхозун Аймырында №2 бригаданың 2000 тонна тарас шыжаар, иштин-де өрөөлдөргү улут салгыны өрөө-дөринин шалалары чок болганын чегир өргө, күөсө, күжүгөн дөң чер-гелер өскө-даа хөжүгүлүг үгүр ка-зып, портукал каапкан. Склад иш-тинде 200 тонна арбай оларын до-бооп чылар.

Шан дашында ажал чегир 300 тонна чияга-тарас, 100 тонна сула баа-лаа эки казалааткымай, джы-буру күштерин доо болган. Тарас овалдарынын кырында бөкпө-лөшкөн куштары хөжүгүлүк, орын ба-рып көргө, тайран тарасжы ха-выы аркан болулаар.

Совхозтун үтүрүкчулары-лаа, салыр эргелекчизи-лаа хөйүн хө-рөгүлүг—тарасын ыңалдыр төт-чегелдиги турары чотугу бе?

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

Болгариянын беш чылынын базымнары

СОФИЯ. Беш чылын-тенчүзүндө (1970 чыл-да) Болгариянын маши-на туудуунун продукция-зы 1965 чылга деңиз-де 2,5 катат эсер.

Беш чыл дургузунда көдөз ажал-агы машин-а туудуунун талазы-биле үлүгүрүлүг хөгжүл-дөн алыр. Чүткө келир чылын чуртун буруу-гелеринге көдөз ажал-

агы машиналарынын 60 хире чаа хевирлерин шынжыдып алыр. 1968 чылда өскө хевирлерин машиналарынын 44 чаа хевирлерин шынжы-дып алыр. Оон арай сөөлү-

редир совет телевиле-дерин азуулар илчир-бе дугуйлуг «Т-54» бол-гаш аңаа дугуйлуг «МТЗ-50» деп трактор-ларын үндүрүп эгелээр.

„Уран чүүлүн тайбың дээш“ делгелгези

КАИР. Каттыккан Араб Рес-публиканың тайбың талаашкы-нын Чөвүлгелиңиң „Уран чүүл-дүн тайбың дээш“ деп аттыг дел-гелгези Каирде ажиттыган. Дел-гелгезе араб депишлелге чурк-чуларын дыка хой ажалдарын кишкен.

Д П Ф-ниң сессиязы

СОФИЯ. (СЭТА). Делегейин профвеледер феде-рациязын Чингине чөвүлгениң 16-гы сессия-зы ажиттыган. Хүн айтырылгы: делегейин проф-веледериниң VI Конгрессиниң соода делегейин профвеледер федерациянын ажал-чотуулазы бол-гаш сорулгалары; Уставты эде көөр талазы-биле комис-

сиянын ажалынын дугайында илеткел; резвия комис-сиязын илеткел.

Хүн чурумунда бири айтырыгын талазы-биле илет-келди делегейин профвеледер федерациянын чин-гине секретарынын оралакчызы Пьер Жансу кылган.

Япон социалистериниң съездизи

ТОКИО. Декабрь 6. (СЭТА). Токио-да декабрь 6-да, Япониянын соци-алист партиянын ээлчегин XXVIII съездин ажиттыган.

Съезд артып турар аалга Вьетнам-да америк агрессияга улут демисел-ге, чонун эрге-ажыстарын камга-лаарынче, Япониянын социалист партиязынын политикти эргелерин тургузарынче кыйтырган лозуннарын аскаан турган.

Япониянын социалист партия-зынын амгы съездин иштин болгаш делегей айтырыгларын талазы-

быде нарын үеде эртен турар, съезд 4 хүн иштинде үргүлчүлээр болгаш 1967 чылда чотуулар айтырыгларын чугаалажып, уаурутулганын чаа со-ставын сонгуур.

Япониянын Коммунист партия-

зынын чингине секретары Томоми Наритэ съездеге отчет илеткел кыл-ган. Партиянын уаурутулганын пар-ламентин джугурер дээш шиптир-ли-биле демисежир деп ол медет-лээн.

Вьетнам Демократтыг Республика. Ханойда радио дерилгезиниң болгаш харылзаа чепсеп-херекселдериниң заводунда элктри мотор-ларын болгаш генераторларын септе-риниң болгаш чаарты кылыры-нын аргаларын шынжыдып алган.

ЧУРУКТА: донтаамал токтук генераторун септеп дооскаш эптөп турары.

ВИА — СЭТА-нын фотозу.

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПРАГА. Совет Эвилелиниң болгаш Чехословак Социалист Республика-нын арасында култура болгаш өртем кады ажалдажылганын 1967 чылдагы планында ат салышкынын илде болган.

Эртем болгаш педагогика айтырыгларын талазы-биле өрөөдөргө чегир-лериниң кады ажалдажылганын уламчылаарын планга көргөн.

Култура болгаш уран чүүл талазы-биле кады ажалдажылга улут хем-чөөлдүг болур. Улут Октябрьин 50 чыл оюн демдегеп артырып турар үеде Москвага болгаш Ленинградка Чехословакиянын чурулга уран чүүл-дүн делегелгелери ажиттыган. Совет уран чурулганын ажаллаар ЧССР-ге көргүзөр. Совет фильминин кинофестивали Чехословак ССР-ге организаастар.

Ол мышан даштыкы чурттар-биле найыраа болгаш културалыг харыл-даар талазы-биле совет нигителдер эвилелиниң база совет-чехословак найыраа нигителелиниң чехословак-совет найыраа эвилели-биле 1967 чылда чотуулар ажалдарын планында ат салтпн.

«Морнинг старның» байырлалы

ЛОНДОН. Англи-мнитинге англи ажал-агылы чонун солуну, чин аңгынын эрге-Мачестер хоорайда ажалдарын камгалап унуш турар. «Морнинг турар ух солунун чаа-стар» солунун байыр-гай ролон чүө чуга-лаалыга 2000 кижи ки-лаан кижилер демде-ришкен. Бо байырлапта леп турган.

Митингте Великбри-танянын Коммунист партиязын Чингине секретары Джон Голлап чүө чугаалаан.

Митинг болуп турар үеде солунун фонд-ууга кирер дыка хой ажалын чытган.

Совет фильмер — Чилиде

САНТЬЯГО. Совет фильмериниң медээлэз «Дурдундар ужул корлар» деп кино-биле доозулган. Чили көч «Кичи космоске үнгөн» деп филь-ми онза сонугураан. Кино-фильмин мадыры, совет космонавт Алексей Леонов ол алаа олурган. Көрүкчү-лер аңаа димитти адыш часкаан. Леонов Чилиге делегейин ужул чүүл федерациянын калаамын азуулар барган турар.

4-ТУ АНДАРА АТКАН

ХАНОЙ. Декабрь 6. (СЭТА). Вьетнамның улус армиязынын агаардан холдоашкында удур ке-зектериниң дайынчылары Ненбай болгаш Твенкуан жокчуларын кырында америк 4 самолётту ан-дара аткан.

Ынчанаш Вьетнам Демократ-тыг Республикажың дөвискээриниң кырында андара аткан америк самолёттарын кишти сакм 1586 чегкен.

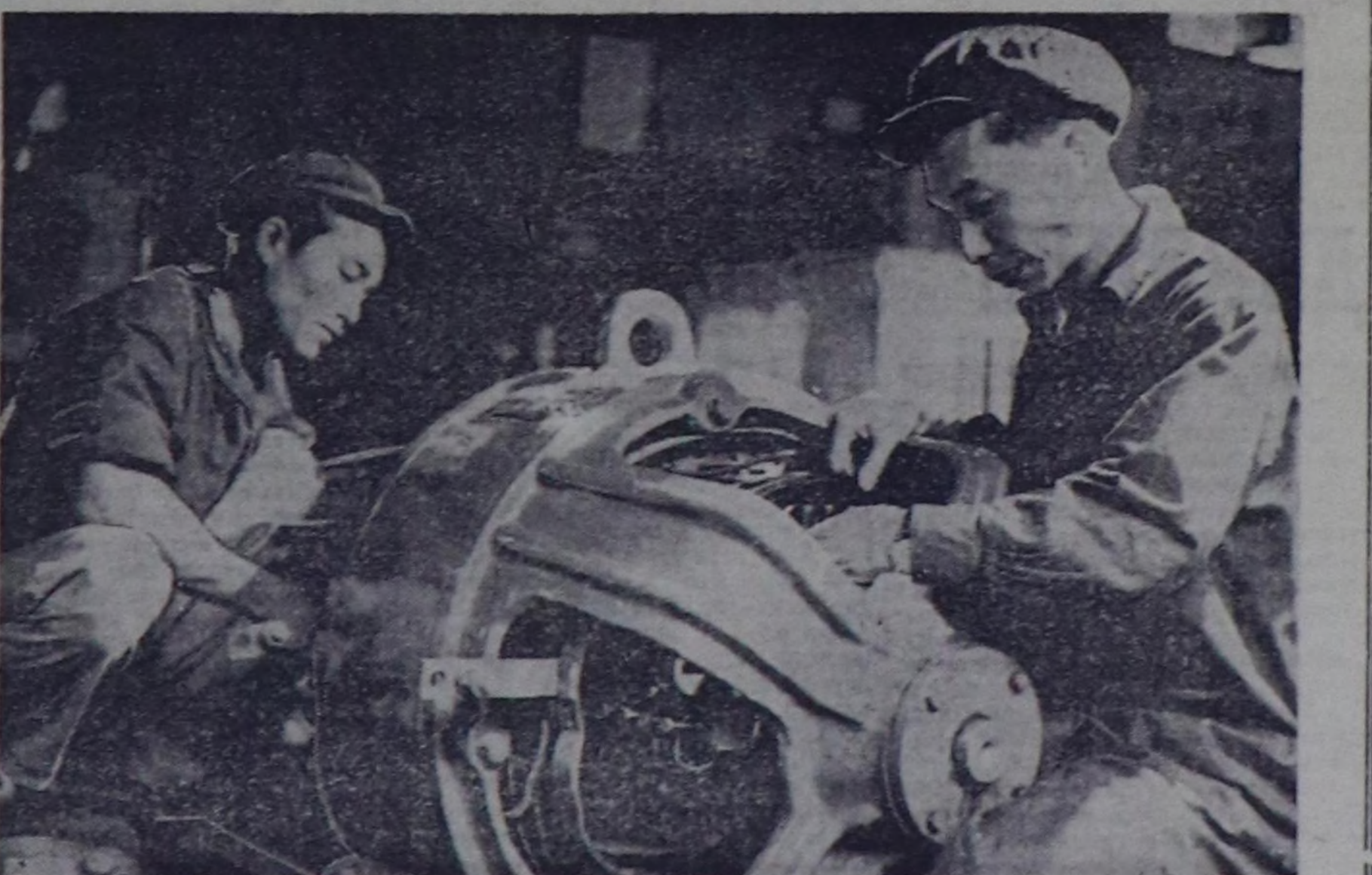
КАНАДА. Келир чылдың ча-зынында Монреалга ажиттынар Бүтү-делегейиниң «ЭКСПО-67» делгелгезинге чеген күрүнө кир-жир.

Совет павильонунун чини, ча-раш туузу 42 метр бедни. Аңаа бистик чуртуу-вүн хой таламы овор-хевир илерээр. Фабрика-ларын, заводтарын, элктри станцияларын хөдөлип турар дүрүлери, ховар металлдарын болгаш улуг өрөөнтүг даштарын хевирлери аңаа салдынар.

Онтаргай делегити шынжыдып алырынга тураскаткан көргүзүп материалдары эң солун чыгын-ган болур.

ЧУРУКТА: Монреалда Бүтү-де-легей делгелгезинде СССР-ниң павильонунуң туудушкуну.

Ю. Королевтун фотозу.
СЭТА-нын фотокриказы.

МЕДИЦИНАГА АЖЫКТЫГ АЙТЫРЫГ

«Чоокку чымдарда бисти кандыг эмчилер ажалыңа баа өртем-техниканын хөгжүдөңи экин катларын белеткөөргө кандыг саздарыг болуп турармы?» деп, ПМА-нын корреспондентиниң айтырыгларына Москва хоорайнын ийги медицина институту-нун ректору Юрий Лохунин мынчаар харылаан.

— Делегейин медицина өр-теми дыка дүгөн хөгжүп турар. Мен бозум медицинанын эрги шаа-нын негелделерин азуулар өскө-дөзү болуу-вүн. Келир өвөн экин катларын белет-көөргө киржип турар болгаш ону онза эскерип кө-рүп турар-дыр мен. Эртен чыл-дарда медицина чүткө кандыг-бир аарыгын тодарымынче ула-ган турган, ам ол эвөш, кол чү-ве араан кижиниң бүтү мага-бо-лутун байлаанын чын характе-ристказын бээр чугула. Чаа медицина аарыгын тодарында, аарыг кижиниң ханынын, эт-кештиң клеткаларынын, баш ме-дээниң болгаш өскө-даа орган-нарын ажал-чотуулаарынын байлаанын дугайында анализтер-ни кылырын негээр.

Медицина дораан-на ыңчаа сайырай бербөөн. Ол бүтү чаа ме-дицина өртемнөө тыптыг эгелээ-

ни-биле холбашкан. Оларын прак-тикага ажалыг бергеш, эмчилер улам сайырадып, амгы калык камгалаалынын үнденирин кат-тап турускаанар. Биохимияны болгаш биофизиканын ажал-агынын аарыгын органи-змниң эң нарын кезектерин (клеткаларын) көөр арганы берип, оларын шынгың өрөөни көөрүп болдурган. Директ молекула (би-чиге кезек) чаа өртемненин ки-чөөнлөгенин төвүнде аларган.

Чартылгалар кайда-даа бар. Эндокринология эртеми терапияла (икити шипитке) аңгылап, чугулаалар көрөс аргакчы тускай алыр апарган. Фармакология баа-зынмы. Эм чүүлери амгы үеде үргүлчү эскерилип, хөгжүп орад. Азынча сөөлүгү, сан өртем ме-дицинаже кирген. Электронуг-са-ныжаа машиналар эмчиге ду-заллап турар шипитке төптөри болуп тургустунган. Ынчангаш

эмчилер, бир талазында, өртемненин бурунгаар улут хөгжүдөңи көрүп турар, а эске талазында, олар ынагы хөгжүдөңи белеткен-мөн болуп, сан өртемненин тала-зы-биле эмчилерин боттарынын билиг-мергежи кымы болу бер-ген. Медицина өртемненин күчүлүг теориязы чок болза, сайыраңгай практика баа чок-ла болгай.

Мен Европанын хой чурттарын-га чотур, эмчи катларын АКШ-да калчаар белеткен турары-биле тамышкан мен, бо айтырыг бүтү делегейин эмчилерин согуура-дып турарын билдир мен. Совет Эвилелинде ол айтырыгын болу-нар аргазы-биле дүгөн шипит-лөөри онза чугула. Бисте амгы үе-де беш муң ажал эмчи ажаллап турар, а 1970 чылда олар чели муң чегер.

ССРЗ-нин университеттеринин эмчи факультеттеринге болгаш эмчи институттарына (оларын ийги саны 88) чаа өртемнени негээр, программанын көвүдөлип каарга-ла, эмчилерин билин кы-зымы болур чотур чок апар ыш-каш-тыр. Ам белиң эмчи болуп сту-дентилер ады чык өрөөниң ту-

рар. Программа халун эотир көвү-дөй берсе канчаа? Физика, хи-мия өртемненин мурундан бээр өрөөнип келген болгай. Амгы не-гелделерин азуулар бо өртемнени медицина талазы-биле өртем-нөөр ышкан хандыр өрөөдери не-геттин келген. СССР-нин калык камгалап министрствозу чамык медицина дээш өрөөнлөргө чегир-лерге өрөөдөлгенин хуусаалын че-ли чыл чегирерин шөгөн. Ол дээр-ге, бо айтырыгын шипитлөө-риниң бир аргазы-дыр, оон кан-дыг болурун үе көргүзө бээр.

Өске бир шенелде, Москва хоорайнын ийги медицина институ-дунга специализациян (кызын тускай мергежили) эрте чо-рууларын шипитлөөн бис. Ве-ределгенин хуусаалы ады чыл хевээр артык, ыңчалда-да өре-нөр материалды үзүлгенин мур-унунаагызыдан эскерткен. Баш-тайгы ийи чыл медицина өртеми-нин үндениринин талазы-биле теория өртемнени өрөөнлөргө эр-тер. Аңаа студентилер анатомия-нын, биологиянын, физиология-нын, биохимиянын үнденирин шипитлөөдү алырлар. Тарасжы

бир шенелде. Уш чыл мурунда бистик институтка медицина-био-логия деп чаа факультетти ажит-кан. Ол факультетте кандыг ка-федралар бармы? Дээш матема-тиканын, шенелдегил болгаш те-оретиктиг физиканын болгаш хи-миянын, молекулардыг биология-нын, генетиканын... Шанла ынагы кафедралар медицина ин-ституттарына чок турган. Уш чыл болгаш, оон баштайгы доозучу-лары үнер. Олар аарыг кижилер шипиткөөр. Оларын ажаллаар черлери — медицинанын шипи-тел төптөри. Ол факультетти студентилери ам белиң кижини кы-лымал чүрөөн, дикит амманнар кезжин чаа синтетиктиг материал-лардан кылырын болгаш өскө-даа нарын чүүлдерин кылып билдир-лер. Олардан келир үеде чаа ажал-агынын ажаллаар хандыр ужурут бис.

Эртем-техниканын хөгжөөн-биле эмчи катларын билиг-мер-гежи арай кымы болу бээр-ин дугайында айтырыгын чурт-тун медицина ажаллакчыларын өр-өөнип көрүп турар. Бо айтыры-нын тургустунуп келгенин чегир чөптүг деп болуп турар мен. Совет калык камгалаңы эң чаа меди-цинанын негелделерин хандыры тур-ар эмчи катлардыг болурунга быжы-биле буруу-вүн бис.

